

Nr.2012/RĀ-004

Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55,
Rīgā, LV-1519

Rīgā, 2012. gada 25. oktobrī

Komentāri par Enerģētikas stratēģiju 2030 (VSS-974)

Ekonomikas ministrijas sagatavotā Enerģētikas stratēģijas 2030 (LVES2030) jaunākā versija 27. septembrī tika uzsaukta Valsts sekretāru sanāksmē, ministrijām un nevalstiskajam sektoram dodot iespēju to komentēt.

Stratēģijā ir daudz precizējamu domu un formulējumu, vairākas vietas, kur lietoti jēdzieni, kas nav pietiekami skaidroti. Vispārējs metodoloģisks ieteikums ir numurēt rindkopas, lai padarītu dokumentu pārskatāmāku, ērtāk lietojamu un ievērojami atvieglotu komentēšanu un atsaukšanos uz dokumentu. Tāpat, ieteicams izmantot atsauces vai pielikumus, kad dotu iespēju labāk novērtēt pieņemumu un ierosinājumu cēloņus un potenciālās ietekmes gan konceptuāli, gan indikatīvi skaitliskā veidā.

Būtu lietderīgi dokumenta sākumā atsaukties uz labas pārvaldības principu ievērošanu enerģētikas politikas veidošanā un īstenošanā. Labas pārvaldības principu ievērošanas enerģētikas sektorā mērķis ir nodrošināt tādu lēmumu pieņemšanu, kas nodrošinātu enerģētikas sektora maksimālu ekonomisko un sociālo atdevi, kas darbojas saizobē ar ilgtspējības principiem. Lēmumu pieņemšanā tiek ņemta vērā labākā pieejamā izmaksu un ieguvumu analīzes un ietekmes uz vidi novērtējuma prakse. Visbeidzot, lēmumi tiek sagatavoti un pieņemti caurspīdīgā veidā atbilstoši labas pārvaldības principiem un konsultējoties ar industrijas, nevalstiskā sektora pārstāvjiem un sabiedrību.

Tālāk hronoloģiskā secībā ir konkrēti komentāri, jautājumi un priekšlikumi par dokumenta projekta tekstu:

1. *„šobrīd spēkā esošās pamatnostādnes nav elastīgas un tajās netika paredzēta virkne notikumu Latvijas, Baltijas reģiona, ES un pasaules enerģijas tirgos, kuri ir būtiski mainījuši pamatnostādnes noteiktos mērķus un prognozes”.* Būtu īsi jāskaidro, kas ir tie „notikumi” globālajos tirgos, kas „būtiski” mainījuši atskaites punktus. Neliels skaidrojums palīdzētu labāk saprast Latvijas enerģētikas attīstības kontekstu un domas pamatus un turpmāko ievirzi.
2. *„Enerģētikas sektora attīstība gan pasaulē, gan Eiropas Savienībā (ES) tiek plānota ilgtermiņā”.* Būtu lietderīgi norādīt, ka ilgtermiņa plānošanu veic ne tikai valsts valdības, bet [arī] enerģētikas industrija. Tieši industrijas organizācijas un enerģijas ražotāji bieži vien ir reālie notikumu attīstības noteicēji – ražotāji iegulda līdzekļus

izpētē un attīstībā un visai precīzi var prognozēt, kas enerģētikas sektorā būs aktuāli pēc 10, 20 un 30 gadiem. Piemēram, Eiropas lielākā industrijas organizācija – elektroenerģijas ražotāju asociācija Eurelectric – prognozes veic un mērķus definē līdz pat 2050. gadam (Power Choices pētījums)¹.

3. *„virkne valsts atbalsta instrumentu ir ar finansiālu ietekmi uz patērētājiem 20 gadu periodā”*. Būtu lietderīgi atsaukties uz tiesību aktiem, kas to nosaka un, iespējams, minēt piemērus ar vislielāko ietekmi. Kopš neseniem grozījumiem tiesību aktos atbalsta periods ir 15 gadi.
4. *„Ēkonomikas ministrija ir izstrādājusi vadlīnijas enerģētikas politikas plānošanai”*. Ir lietderīgi norādīt, ka šis dokuments arī ir tās vadlīnijas, citādi iznāk maldināt lasītāju, ka šī ir stratēģija, bet ir vēl arī kādas vadlīnijas.
5. *„2030.gadā paredzams atjaunojamo energoresursu izmantošanas kritums, salīdzinot ar šā brīža situāciju, kā arī attiecīgi būtisks fosilo energoresursu izmantošanas kāpums”*. Vai te ir runa par dabasgāzes izmantošanu siltuma un elektrības ražošanā bāzes scenārija gadījumā?
6. *„Tāpēc, skatot enerģētikas politiku plašākā kontekstā un ņemot vērā to ietekmējošo sektoru mērķus un politiku”*. Piemēram, Vides ministrijas klimata, Zemkopības ministrijas lauku un mežu apsaimniekošanas un Satiksmes ministrijas transporta sektora mērķus un politiku. Būtu lietderīgi norādīt uz nepieciešamo ciešo saikni ar šo nozaru ministriju politikas plānošanu.
7. *„vēsturiski augsto sadarbības pakāpi starp trīs Baltijas valstīm”*. Baltijas valstu enerģētikā ciešākā sadarbība bijusi Baltijas pārvades sistēmas operatoriem, izveidojot BALTSO, kas ir viens rets institucionalizētas sadarbības piemērs. Iespējams, ka ir jādod atsauce arī uz citiem piemēriem, ja tādi ir.
8. *„līdz ar to arī nacionālo Latvijas enerģētikas politiku”*. Manīt vārdu kārtību uz „Latvijas nacionālo enerģētikas politiku”.
9. *„Reģionāla energoresursu tirgus attīstība sekmēs uzņēmumiem un patērētājiem pieejamas atbilstošas enerģijas cenas un nākotnes cenu signālus, kas kalpos par pamatu enerģijas ilgtspējai”*. Cenu signāli var gan sekmēt, gan nesekmēt investīcijas enerģētikas sektorā: ja cenas ir zemas, tad investīcijas nebūs. Līdz ar to „patērētājiem pieejamas atbilstošas” cenas ir formulējums, kas nepasaka, vai signāli investoriem būs aicinoši vai neinteresanti.
10. *„To plānots panākt, veicinot efektīvas atjaunojamo energoresursu izmantošanas tehnoloģijas, veicot energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus un tiecoties uz ES ilgtspējas mērķu sasniegšanu. Vienlaikus jāapzinās, ka tirgus signālus koriģējošai politikai nepieciešams būt samērīgai, lai netiktu ierobežota ekonomikas izaugsme”*. Droši vien jārunā par prioritātēm. Arī energoefektivitāte var dot ekonomikas izaugsmi un celt konkurētspēju vidējā un ilgtermiņā (tas saskan ar Nacionālā attīstības plāna 189. rindkopu: *„Enerģija ir jāizmanto efektīvi, tādēļ šis rīcības virziens paredz pasākumus energoefektivitātes celšanai, kas ir nozīmīgs konkurētspējas veicināšanas rīks”*).
11. *„Tāpat energoapgādes drošību un ilgtspēju nodrošina arī pēc iespējas diversificēts enerģijas un energoresursu imports, vienlaikus attīstot reģionālas enerģijas ražošanas jaudas”*. Būtu lietderīgi precīzi pateikt, vai tās būtu reģionālas jaudas Baltijai vai Latvijai.

¹ Power Choices: Pathways to Carbon-Neutral Electricity in Europe by 2050, Eurelectric, 2009, skat. prezentāciju par pētījumu <http://bit.ly/PowerChoices2050JosefssonPDF> un pilnu pētījumu <http://bit.ly/PowerChoices2050Report>

12. „*Vienlaikus visu trīs Stratēģijā 2030 izvirzītos mērķu sasniegšanu*”. Kuri tad īsti ir tie trīs izvirzītie mērķi? Nepieciešams precizēt! Skat. arī komentāru Nr. 36.
13. „*tāpēc plānots atteikties no valsts noteiktā AER iepirkumu tarifa, kas līdz šim pierādījis sevi kā nepietiekami efektīvs, turklāt tikai īstermiņā AER attīstību veicinošs stimuls*”. Iespējams, ka neefektivitāti noteica nevis metode kā tāda, bet pieņemto lēmumu kļūdainība un ieinteresētība metodi izmantot savtīgi. Ilgtermiņa mērķi ir kļūt zaļākiem un neatkarīgākiem, saglabājot konkurētspēju. Skat. arī komentāru par stratēģijas priekšlikumu 31. punktu (komentārs Nr. 33).
14. „*kā arī liela mēroga nacionāliem enerģētikas infrastruktūras projektiem*”. Kas tieši ar to domāts? Saskan ar priekšlikumu Nr. 2, bet konfliktē ar Nr. 9. Kurš variants ir īstais?
15. „*veicinās tādu tehnoloģiju, īpaši AER jomā, attīstību, kas šobrīd ir nekomerciālas, taču kurām ir liels potenciāls*”. Kā šāda pieeja saskan ar tehnoloģiskās neitralitātes principu, kas norādīts kā viena no līdzšinējām politikas kļūdām?
16. „*Latvijas un visa reģiona*”. Jāprecizē uz „Latvijas un visa Baltijas reģiona” atšķirībā no, piemēram, Baltijas jūras reģiona.
17. „*lai nodrošinātu pieeju efektīviem energoresursu tirgiem, stabilas un pamatotas enerģijas cenas*”. Ņemot vērā, ka drīz elektroenerģijas tirgū būs visi patērētāji, ieskaitot mājsaimniecības, cenu pamatotību, visticamāk, noteiks Nord Pool Spot tirgus. Iespējams, ka ir vērts dot norādi par tirgus lomu cenu veidošanā.
18. „*kā arī ilgtermiņā drošu nacionālo un reģionālo enerģētikas infrastruktūru*”. Ko nozīmē „ilgtermiņā drošu” infrastruktūru? Fiziski drošu, tādu, kas neapdraud vidi un iedzīvotājus? Vai arī tādu, kas spēj nodrošināt enerģijas ražošanu un piegādi patērētājiem?
19. *Priekšlikumu 1. punkts: „mikroģenerācijas izplatību un tās rezultātā radušās izmaiņas Latvijas enerģijas portfelī”*. Vai ir pieejami dati vai aprēķini par Latvijas mikroģenerācijas potenciālu? Būtu lietderīga atsauce par sasaisti ar viedo tīklu attīstību.
20. *Priekšlikumu 2. punkts: „nacionāla mēroga enerģētikas infrastruktūras projektiem”*. Būtu jānorāda, kādi indikatīvi kritēriji vai principi tiks piemēroti, lai projekts kvalificētos šādam statusam.
21. *Priekšlikumu 3. punkts: „enerģētikas politikas tiešās un netiešās izmaksas uz patērētājiem”*. Būtu jārunā arī par enerģijas ārējām izmaksām un tās jāvērtē arī pilna dzīves cikla kontekstā.
22. *Priekšlikumu 4. punkts: „nodrošinātu enerģijas pieejamību par atbilstošu, pieņemamu cenu ikvienam Latvijas iedzīvotājam”*. Doma ir cēla, bet labākais sociālais atbalsts būtu energoefektivitātes uzlabošanas un nodarbinātības veicināšanas pasākumi. Ļoti apšaubāms ir „pieņemamas” cenas jēdziens, „atbilstoša” cena jau ir reālāks formulējums. Jāatceras, ka patērētājam teorētiski nekāda cena nebūs „pieņemama”, jo vienmēr var vēlēties zemāku cenu.
23. *Priekšlikumu 6. punkts: „līdzsvarojot nacionālās un reģionālās intereses kopēji izdevīgiem risinājumiem”*. Tas varētu būt risinājums SDG piegādes nodrošināšanai. Vienlaikus ir jāanalizē, kādas ilgtermiņa tiesiskās attiecības un komerciālie risinājumi tiek veidoti dabasgāzes uzglabāšanai, piemēram, Inčukalna PGK un trešo pušu pieejai gāzes pārvades tīklam. Arī šie risinājumi var uzlikt nopietnas saistības, kas būtu ekvivalentas ieguldījumam citā infrastruktūrā.
24. *Priekšlikumu 7. punkts: „dodot signālus jaunu jaudu, tostarp AER attīstībai”*. Signāls jaunu jaudu (it īpaši AER) attīstībai būtu „laba” (augsta) nevis „pieņemama” elektrības cena, kā arī stabils vai augošs siltuma patēriņš, kas nozīmētu potenciālu, piemēram, biomasas koģenerācijas attīstīšanai.

25. *Priekšlikumu 8. punkts: „kā arī palielinot reģionālās dabasgāzes krātuves jaudas”.* Šis ir sarežģīts jautājums: kā tieši valsts to var ietekmēt? PGK aktīvi ir privāta uzņēmuma [ar monopola tiesībām] AS Latvijas gāze ģipšs un par zemes dzīļu izmantošanu AS Latvijas gāze maksā licences maksu. AS Latvijas gāze akcionāri ir tie, kuri izlemj, vai un cik attīstīt PGK jaudu.
26. *Priekšlikumu 9. punkts: „atteikties no tieša valsts atbalsta jauniem bāzes jaudas projektiem”.* Vai šis punkts ir paredzēts kā signāls, ka valsts neveicinās jaunu bāzes jaudu attīstīšanu vai arī signāls zemu oglekļa izmešu enerģētikas attīstīšanai ar privāto finansējumu? Jāprecizē, domājot par to, kas ir vēstījuma adresāts.
27. *Priekšlikumu 10. punkts: „efektīvākiem reaģēšanas mehānismiem krīzes situācijā”.* Nepieciešams precizēt, ko nozīmē „efektīvākiem”? Par ko efektīvākiem un kas tiek uzskatīta par krīzes situāciju? Iespējams ielikt atsauci uz tiesību aktiem, kas to definē?
28. *Priekšlikumu 16. punkts: „ierobežojot zemas lietderības fosilo autonomās apkures iekārtas uzstādīšanu teritorijā, kurā ir pieejama centralizētā siltumapgāde”.* Šāds princips kopumā ir atbalstāms, bet tam ir potenciāls ierobežot brīvu tirgu un patērētāju izvēli. Ieviešot šādas normas, būtu rūpīgi jādefinē ierobežojumus noteicošie kritēriji.
29. *Priekšlikumu 21. punkts: „tiešu augstas intensitātes atbalstu centralizētās siltumapgādes sistēmās pārejai uz AER”.* Vai tas nozīmē atbalstu izkliešējai enerģijas ģenerācijai? Kā iecerēts īstenot „tiešu” atbalstu?
30. *Priekšlikumu 23. punkts: „jaunu AER sistēmu integrāciju centralizētajās siltumapgādes sistēmās”.* Šeit ir svarīgi saprast, vai aiz šāda piedāvājuma ir kolektori vai lokālās siltumcentrāles? Šim punktam ir potenciāls konfliktēt ar ideju veicināt centralizēto siltumapgādi klasiskajā CSA izpratnē.
31. *Priekšlikumu 25. punkts: „sabiedriskā transporta pārbūvi biodegvielu izmantošanai”.* Pārbūve varētu būt tikai viens risinājums, tādēļ rosinu lietot jēdzienu „pāreju”, kas ir neitrāls pret risinājumiem, kas var būt gan pārbūve, gan, piemēram, jaunu transporta līdzekļu publiskais iepirkums.
32. *Priekšlikumu 28. punkts: „atbilstību ilgtspējas kritērijiem”.* Iespējams, ka dokumenta ievads jāpapildina ar ilgtspējības aprakstu (definējumu), piemēram, ilgtspējības pamatprincipu veidā. Pretējā gadījumā nav skaidri izlasāms, ko šajā gadījumā nozīmē „atbilstību” pat, ja spējam to iztēloties.
33. *Priekšlikumu 31. punkts: „iespējas elektroenerģijas tirgotājiem noteikt minimālo AER tirgus daļu kopējā portfelī”.* Ja šis punkts nozīmē obligātā iepirkuma aizstāšanu ar citu AER (un līdz šim arī fosilā kurināmā – dabasgāzes) atbalsta mehānismu, tad, atkarībā no ieceres īstenošanas laika, var izveidoties situācija, kad patērētāji maksā vienlaikus par diviem atbalsta mehānismiem – gan par atbalstu līdzšinējā mehānisma ietvaros, gan par atbalstu jaunās sistēmas ietvaros.
34. *Priekšlikumu 32. punkts: „noteikt energoietilpīgu eksporta nozaru uzņēmumu pakāpeniskus atvieglojumus”.* Šāds priekšlikums ir riskants, jo var veicināt patēriņu un tas būs pretrunā energoefektivitātes [direktīvas] prasībām neveicināt patēriņa augšanu stimulējošu rīcību un enerģijas cenu politiku. Līdzīgu problēmu jau tuvākajā laikā radīs enerģētikas uzņēmumu īstenojamā prakse, kad iespējams veikt t.s. izlīdzinātos maksājumus.
35. *Priekšlikumu 34. punkts: „veicināt atkritumu izmantošanu enerģijas ražošanai”.* No vienas puses šāda iecere vērtējama pozitīvi, jo šāds risinājums var dot ieguldījumu enerģijas ražošanā. No otras puses, ir risks, ka šāds risinājums kaitēs atkritumu šķirošanai, darbosies kā šķirošanu demotivējošs faktors it īpaši komersantu līmenī.

36. *Stratēģijas 1. nodaļa „Stratēģijas 2030 mērķi un kvantitatīvie rādītāji”*: nodaļā secīgi notiek atsaukšanās uz:

- a. galveno mērķi (veicināt konkurētspējīgu ekonomiku),
- b. pirmo apakšmērķi (virzība uz ilgtspējīgu enerģiju),
- c. otro apakšmērķi (apgādes drošuma paaugstināšana),
- d. uzdevumu (palielināt apstrādes rūpniecības daļu kopējā ekonomikā līdz 20%),
- e. mērķi (nodrošināt 50% AER īpatsvaru bruto enerģijas galapatēriņā),
- f. vēl vienu mērķi (par 50% samazināt enerģijas un energoresursu importu no esošajiem trešo valstu piegādātājiem) un
- g. pasākumiem (kas dos iespēju panākt, ka vidējais Siltumenerģijas patēriņš apkurei tiek samazināts līdz 100 kWh/m²).

Savukārt nodaļas pēdējās rindkopas pirmajā teikumā notiek atsaukšanās uz „visu trīs mērķu” sasniegšanu. Rosinu precizēt nodaļas formulējumu, lai atsevišķās rindkopās rakstītais būtu savstarpēji saskanīgs un būtu labāk saprotamas cēloņsakarības.

Vēl ir ieteicams LVES2030 skatīt Nacionālās attīstības plāna² kontekstā, jo arī NAP saturā ir punkti, kas attiecas uz enerģētiku (188. līdz 204. rindkopa).

Ar cieņu,

Reinis Āboltiņš
PROVIDUS pētnieks
29218999
reinis@providus.lv

² Apstiprināts MK 2012. gada 23. oktobra sēdē, darba kārtības 4.1. punkts, MK lieta TA-1875, skat. <http://bit.ly/TTfkIG>